

Krakatit 100: Vychází další kniha Jitky Čejkové ke stému výročí Čapkova díla

5.11.2024 - | Vysoká škola chemicko-technologická v Praze

Pamatujete si, kdy jste držela některou z knih od Karla Čapka v ruce poprvé? A která to byla? Bud' Dášenska nebo Devatero pohádek, když jsem byla malá. Která z těchto dvou si už nepamatuji, ale určitě jsem nezačínala Krakatitem.

Co vás kromě stých výročí motivovalo k sepsání knih *Robot 100: Sto rozumů a Krakatit 100*?

Pan profesor František Štěpánek kdysi v jednom rozhovoru pro BBC řekl, že cílem jeho ERC projektu Chobotix (Chemical Robotics) je připravit chemické roboty, a taky zmínil, že Karel Čapek v *R.U.R.* popisoval své roboty jako „chrchel koloidního rosolu, který by ani pes nesežral“ a že to, co děláme u nás na VŠCHT Praha, je tedy té původní myšlenky robotů blíž než všichni dnešní roboti na světě. Já jsem tenkrát byla Frantovou doktorandkou a tohle přirovnání chemických robotů k Rossumovým robotům jsem si půjčila a začala ho zmiňovat všude. V prezentacích, člancích, kapitolách v knihách, všude. A celé to vyvrcholilo právě knihou *Robot 100* a zorganizováním konference o umělém životě ALIFE 2021 u nás na VŠCHT Praha.

Loni v létě se mě Zdeněk Vacek, který je ředitelem Památníku Karla Čapka ve Strži, zeptal, jestli zas něco neoslavíme. Koukli jsme, co Čapek v roce 1924 vydal, a když jsme měli vybrat mezi *Anglickými listy* a *Krakatitem*, vítěz byl jasný. *Krakatit 100*! Zdeněk připravil putovní výstavu a já knihu. Souvislost *Krakatitu* s naší univerzitou je nejen v tom, že hypotetická výbušnina krakatit byla připravena chemicky, ale její fiktivní tvůrce Ing. Prokop mohl být pravděpodobně absolventem naší školy, protože v době, kdy Čapek psal *Krakatit*, chemik v Praze mohl získat titul inženýr pouze na Vysoké škole chemicko-technologického inženýrství. V románu se objevuje i jméno skutečného profesora Františka Walda, který u nás působil.

V čem se bude *Krakatit 100* od *Robot 100* lišit? Můžeme opět očekávat spolupráci s tak velkým množstvím přispěvatelů?

Koncepčně jsou knihy dost podobné, ale rozdíly tam jsou. Oproti *Robot 100*, kde se objevilo *R.U.R.* v plném znění, *Krakatit 100* obsahuje jen první tři kapitoly Čapkovy románu. Do knihy *Robot 100* přispělo sto lidí. Z toho dvě třetiny byli zahraniční autoři. Do knihy *Krakatit 100* přispělo 32 autorů a jen 7 z nich je zahraničních. I tentokrát se v knize objeví reprezentanti VŠCHT Praha. Honza Budka z Ústavu organické chemie napsal, jaké by mohlo být složení krakatitu. Z Ústavu fyzikální chemie jsem vyžádala dokonce tři příspěvky. Vítek Svoboda přispěl kapitolou „Bum, čiky... čiky... bum“, Štěpán Sršeň podává „Zpověď vědce o vědecké zodpovědnosti“ a Pavel Matějka rozjímá o tom, jak Čapkovo dílo dokáže ovlivnit i reálné vědce. A zmiňuje, jak profesor Zahradník kdysi jednu hypotetickou molekulu nazval cracatene. Petr Šichtanc, který je zodpovědný za stavební rozvoj naší školy, přispěl textem „Profesní deformace architekta při četbě *Krakatitu*“. Kolega Petr Mazúr z Ústavu chemického inženýrství dodal písňový text „Poslední na Zemi“ a s velkou pravděpodobností ho zazpívá na křtu knihy 28. listopadu.

Zatímco *Robot 100: Sto rozumů* vydalo vydavatelství VŠCHT Praha, *Krakatit 100* vydává jako svou prvotinu nové vydavatelství Academix.

Na co se mohou čtenáři těšit nejvíce?

Mně se líbí všechny příspěvky a věřím, že zaujmou i čtenáře. Každý text přináší trochu jiný úhel pohledu na Čapkův *Krakatit* a nerada bych teď čtenářům prozrazovala příliš mnoho detailů. Nalákat je můžu na historická fakta a vědecké úvahy, ale i na fiktivní příběhy nebo i písňové texty. Přispěli chemici, fyzici, filozofové, Vědátor, odbornice na zdravou výživu Eliška Selinger, autorka sci-fi Julie Nováková, ekonom Jan Libich, jazykovědec Karel Oliva, dokumentarista Petr Salaba, publicista Pavel Vachtl a spousta dalších. Omlouvám se, že jsem tu nezvládla vyjmenovat úplně všechny.

Já sama jsem do knihy přispěla předmluvou jakožto editor, ale taky komentářem ke svému rozhovoru s panem Pavlem Gregorem. Je to jediný člověk, kterého znám, kdo zažil a přežil opravdu velký výbuch a je ochotný o tom veřejně mluvit. Byl o tom natočen i film *Piko* (2010). A jak už název napovídá, k výbuchu došlo při výrobě pervitinu. Pan Gregor byl totiž kdysi uživatelem a výrobcem drog, ale po tom výbuchu začal nový život. Vystudoval psychoterapii a jako adiktolog pak pomáhal drogově závislým na jejich cestě ven. Teď už je v důchodu, a protože při tom výbuchu přišel o zrak, má vodícího psa. A já, jakožto předvychovatel budoucích vodících psů, se s panem Gregorem znám právě z akcí Klubu držitelů vodících psů a jinonického Střediska výcviku vodících psů.

Kdy mohou zájemci *Krakatit 100* očekávat a kde bude k zakoupení?

Knih vychází 15. listopadu a o distribuci do všech knihkupectví se postará Kosmas. Už teď si čtenáři mohou knihu zakoupit v předprodeji téměř ve všech internetových knihkupectvích. Protože kniha vychází s podporou VŠCHT Praha a našeho pana rektora prof. Milana Pospíšila a Památníku Karla Čapka, *Krakatit 100* pak půjde stejně jako *Robot 100* zakoupit i u nás v respiriu nebo během dnů otevřených dveří nebo v pokladně památníku K.Č. ve Strži.

A rozhodně bych chtěla všem doporučit, jestli jste Čapkův *Krakatit* ještě nečetli, nebo už je to delší doba, přečtěte si ho. Lépe pak budete chápat souvislosti s příspěvky v knize *Krakatit 100*. Já sama mám moc ráda tištěné knížky, takže radím zajít pro Čapkův *Krakatit* do knihkupectví nebo antikvariátu. Ale chápu, že někomu stačí elektronická verze a tu si každý může stáhnout zdarma ze stránek Městské knihovny v Praze.

Dalo by se říct, že *Krakatit* ve své době předvídal vynález atomové bomby. Vidíte v něm paralelu i v moderním výzkumu? Z jakých technologií máte momentálně největší respekt z pohledu zneužitelnosti?

Tohle mi přijde vždycky velice úsměvné, jak se o *Krakatitu* všude mluví a píše jako o vědecko-fantastickém románu, který předvídal vynález jaderných zbraní. Většina čtenářských deníků a poznámek k maturitě zmiňuje právě tohle. Ale kdo *Krakatit* četl poctivě a celý, tak s tím nesouhlasí, a tyto ohlasy jsem sbírala i při přípravě své knihy. Prvních pár kapitol *Krakatitu* je plných odborných pojmů a scén z laboratoří, a dokonce posluchárny pramatky naší VŠCHT Praha, ale pak se to zvrtno a Ing. Prokop začne vzdychat po neznámé dámě, má techtle mechtle s Ančí, pak princeznou Wille, potom Ludmilou. Věda a chemie se tam dostává dost do pozadí a je tam spousta milostných a na tehdejší dobu až erotických scén. *Krakatit* je příběhem vášně. Ale i vášně k vědě.

A jestli se mám vyjádřit k paralelám se současným výzkumem, zase nechci čtenářům moc prozrazovat. Jsou tam příspěvky, které se zaměřují právě na zbraně hromadného ničení, včetně jaderných. Zatímco práškový *krakatit* byl vynález fiktivního chemika, skutečné atomové bomby byly později výtvozem spíše fyziků. V několika příspěvcích rezonují otázky týkající se umělé inteligence. Já osobně se nijak nebojím, že by nás umělá inteligence či podobná technologie mohla zničit, bojím se spíše toho, že se lidstvo zničí samo tím, že z pohodlní a zhloupne.

Čemu se věnujete vy a vaše vědecká skupina na VŠCHT Praha? Souvisí nějak vaše práce s obsahem vydávaných knih?

Jak už jsem zmiňovala, začínala jsem ve skupině Chobotix Františka Štěpánka a pracovali jsme na návrhu a přípravě mikroskopických chemických robotů. Později jsem se zaměřila na zkoumání větších objektů, kapek, které taky pracují čistě a pouze na chemických principech, jako ti Rossumovi roboti v *R.U.R.* Pojmenovala jsem je „tekutí roboti“. Podobně jako živé buňky se například dokážou pohybovat chemotakticky, to znamená následovat signály chemických látek, nebo měnit tvar a jako buňky vytvářet různé panožky nebo dokonce na mikroskopické úrovni pozorujeme růst takzvaných myelinových figur. Naše kapky se dokážou chovat kolektivně nebo sloužit jako miniaturní motory. Můj výzkum spadá do vědní oblasti nazývané v angličtině artificial life – umělý život. Kniha *Robot 100* s mou prací souvisela hodně, *Krakatit 100* jen okrajově. S některými Čapkovými výroky z jeho děl se dost ztotožňuji. Například lidé často vědcům pokládají otázku: K čemu je to dobré? A někdy se opravdu velice těžko obhazuje potřeba základního výzkumu. A mně se líbí, jak krásně na otázku „Proč byste to dělal?“, odpověděl Prokop v *Krakatitu*: „Protože je to vědecky zajímavé!“

Budete navazovat další knihou Karla Čapka?

Určitě chci vydat knížky *Dášeňka 100* a *Mlok 100*, ale to bude až v roce 2033 a 2036. Každopádně autory začínám oslovovat už teď, ať se pak nikdo nemůže vymlouvat na nedostatek času na přípravu. Takže tímto vyzývám studenty a kolegy, ať se mi ozvou, pokud chtějí mít svůj text v mých dalších knížkách. Jinak si teď dám asi na chvíli od Čapka a číslovky 100 pauzu, přislíbila jsem být editorem knihy *ALIFE 40* ke čtyřicátému výročí vědního oboru artificial life. První konference o umělém životě se konala v roce 1987 v Los Alamos ve Spojených státech a já s velkou pravděpodobností budu organizovat konferenci *ALIFE 2027* v Praze a pokřtíme tu pak i knížku *ALIFE 40*. Těším se. Těšte se taky!

<https://www.vscht.cz/popularizace/rozhovory/cejkova-krakatit-100>